ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Β. ΒΕΡΤΣΕΤΗ
Διδάκτορος τοῦ Πανεπ. τοῦ Λονδίνου
Διευθυντοῦ τοῦ Μαρασλείου Διδασκαλείου Δ. Ἐ.

Ο ΜΕΣΣΗΝΙΟΣ ΠΟΙΗΤΗΣ ΑΛΚΑΙΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΤΟΥ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ

I. Ὁ βίος του.

Εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν Γραμματείαν τρεῖς εἶναι οἱ πλέον γνωστοὶ ποιηταὶ μὲ τὸ ὄνομα Ἀλκαῖος: Εἷς εἶναι ὁ λυρικὸς ποιητὴς ἀπὸ τὴν Μυτιλήνην, ὁ σύγχρονος καὶ φίλος τῆς Σαπφοῦς, δεύτερος εἰς χρονικὴν ἀκολουθίαν εἶναι «ὁ κωμικὸς τῆς ἀρχαίας κωμῳδίας», κατὰ τὴν ἔκφρασιν τῆς Σούδας, ὁ ὁποῖος ἔζησε τὸν 4ο π.Χ. αἰῶνα, καὶ τρίτος ὁ ποιητὴς ἀπὸ τὴν πόλιν τῆς Μεσσήνης, γνωστὸς κυρίως ὡς ἐπιγραμματοποιὸς τῆς ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς.

Ὁ Μεσσήνιος ποιητὴς Ἀλκαῖος ἔζησε τὰς δεκαετίας, αἱ ὁποῖαι προηγοῦνται καὶ ἕπονται τοῦ 200 π.Χ. Διὰ τὴν ζωήν του αἱ ὑπάρχουσαι πληροφορίαι εἶναι ὀλίγαι: Ἀναμφιβόλως ἐγεννήθη εἰς τὴν Μεσσήνην, ὅπου καὶ ἔζησε τὸ μεγαλύτερον τοὐλάχιστον μέρος τῆς ζωῆς του. Ἡ Μεσσήνη κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν εὑρίσκεται εἰς ὅλην της τὴν ἀνάπτυξιν, μετὰ τὴν ἐπανίδρυσίν της τὸ 369 π.Χ. ἀπὸ τὸν Ἐπαμεινώνδαν, καὶ παίζει σημαντικὸν ρόλον εἰς τὰ πολιτικὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος. Ἴσως δι' ἓν διάστημα ὁ ποιητὴς ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Αἰτωλίαν, πιθανώτατα μετὰ τὴν ρῆξιν του μὲ τὸν Φίλιππον Ε΄ τὸν Μακεδόνα, ὁ ὁποῖος τότε διεξεδίκει τὴν ἡγεσίαν τοῦ ἑλλαδικοῦ χώρου. Τὴν ἄποψιν περὶ μετοικεσίας τοῦ ποιητοῦ πρῶτος συνεπέρανε ὁ K. Seeliger[1] κατὰ τὸν προηγούμενον αἰῶνα καὶ τὴν υἱοθέτησεν εἰς τὸ πρόσφατον παρελθὸν ὁ F. Walbank[2]. Τρία ἀπὸ τὰ ἐπιγράμματά του[3] ὑποδηλώνουν καὶ κάποιαν σχέσιν τοῦ Ἀλκαίου μὲ τὴν πόλιν τῶν Θηβῶν.

Ἡ κυρία συγγραφικὴ καὶ πολιτικὴ δρᾶσις τοῦ ποιητοῦ μας πρέπει νὰ τοποθετηθῇ μεταξὺ τῶν ἐτῶν 220-190 π.Χ., περίοδον εἰς τὴν ὁποίαν ἐντάσσονται χρονολογικῶς τὰ πολιτικά του ἐπιγράμματα ἀπὸ χρονολογήσιμα στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ὑπάρχουν εἰς αὐτά. Ἀπὸ τὸ περιεχόμενον τῶν πολιτικῶν ἐπιγραμμάτων συνάγεται ὅτι ὁ ποιητὴς ἔζησε μὲ πάθος τὰ πολιτικὰ πράγματα τῆς ἐποχῆς του. Θὰ πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι θὰ διεδραμάτισε καὶ κάποιον ἐνεργὸν πολιτικὸν ρόλον εἰς τὰ θέματα τῆς γενετείρας του. Ἡ πληροφορία τοῦ Πλουτάρχου[4], ὅτι ἓν ἀπὸ τὰ ἐπιγράμματα τοῦ Ἀλκαίου (Π.Α. VII 247) εἶχε γίνει γνωστὸν εἰς τὸ Πανελλήνιον καὶ ὅτι ἠνώχλει τὸν Τίτον Φλαμινῖνον καὶ ἀκόμη ὅτι ὁ Φίλιππος Ε΄ ἀπήντησεν εἰς τὸ ἐπίγραμμα αὐτὸ μὲ ἰδικόν του δίστιχον[5], δεικνύει ὅτι ὁ Ἀλκαῖος ἦτο καὶ καταξιωμένος ποιητὴς ἤδη ἀπὸ τὴν ἐποχήν του καὶ ἀκόμη ὅτι ἀπετέλει γνωστὸν καὶ ὑπολογίσιμον πρόσωπον καὶ εἰς τοὺς μεγάλους τῆς ἐποχῆς του.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν πολιτικὴν στάσιν[6] τοῦ Ἀλκαίου εἰς τὰ γεγονότα τῆς ἐποχῆς του τὸ περιεχόμενον τῶν ἐπιγραμμάτων του εἶναι εἰς ἱκανοποιητικὸν βαθμὸν διαφωτιστικόν: Ἀρχικῶς ὁ ποιητὴς φαίνεται[7] ὅτι ὑπῆρξεν ὑποστηρικτὴς τοῦ Φιλίππου Ε΄ καὶ ὅτι εἰς αὐτὸν ἐστήριξε τὰς ἐλπίδας του διὰ διασφάλισιν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς πόλεώς του, ἡ ὁποία δὲν ἔπαυσε νὰ ἀπειλῆται ἀπὸ τὴν γειτονικὴν Σπάρτην. Ἀλλὰ καὶ αἱ ὑπάρχουσαι τὴν ἐποχὴν αὐτὴν Συμπολιτεῖαι, ὅπως καὶ ἡ ἐνεργὸς ἀνάμιξις τῆς Ρώμης ἀπὸ τὸ 212 π.Χ. εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἀντιπαραθέσεις, ἀντιπροσώπευαν κάποιους ὑπαρκτοὺς κινδύνους διὰ τὴν ἐλευ-

θερίαν τῶν ἀνεξαρτήτων πόλεων τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Φίλιππος κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον τοῦ 3ου π.Χ. αἰῶνος ἐνεφανίζετο ὡς τὸ ἀντιστάθμισμα εἰς τοὺς κινδύνους, οἱ ὁποῖοι διὰ τοὺς Μεσσηνίους προήρχοντο κυρίως ἀπὸ τὰς ἀναζωπυρημένας φιλοδοξίας τῆς Σπάρτης. Ὁ ποιητὴς δὲν ἄργησε νὰ ἀπογοητευθῇ ἀπὸ τὴν ἐπεκτατικὴν πολιτικὴν τοῦ Φιλίππου, ὁπότε ἐστράφη πρὸς τὸν Ρωμαῖον στρατηγὸν Τίτον Κοΐντιον Φλαμινῖνον, εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ὁποίου εἶδεν ἕνα ὑπερασπιστὴν τῆς ἐλευθερίας τῶν ἑλληνικῶν πόλεων. Πόσον διήρκεσεν ἡ φιλικὴ στάσις τοῦ Ἀλκαίου πρὸς τὸν Φίλιππον δὲν εἶναι γνωστόν. Παλαιότερον ἐπιστεύετο[8] ὅτι ἡ ἀλλαγὴ πολιτικῆς τοποθετήσεως ἔγινε κατὰ τὰ ἔτη 215-214 π.Χ., μετὰ δηλ. τὰς ἐπιθετικὰς ἐνεργείας τοῦ Φιλίππου[9] κατὰ τῆς πόλεως τῆς Μεσσήνης. Νεώτεραι ἐκτιμήσεις ὡρισμένων μελετητῶν[10] θέτουν τὴν μεταβολὴν εἰς τὴν περίοδον ἀπὸ τὸ 201 μέχρι τὸ 197 π.Χ. Εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν ὁ Ἀλκαῖος εἰς τὴν πολιτικήν του τοποθέτησιν ἠκολούθησε δι' ἓν διάστημα στάσιν ἀντίθετον πρὸς τὴν ἐπίσημον πολιτικὴν τῆς γενετείρας του Μεσσήνης, ἡ ὁποία ἀπὸ τὸ 215 τηρεῖ ἀντιμακεδονικὴν στάσιν καὶ ἀπὸ τὸ 211 εἶναι σύμμαχος τῆς Ρώμης[11].

Ἡ ὑπόθεσις, ἡ ὁποία παλαιότερον ὑπεστηρίχθη[12], ὅτι ὁ Ἀλκαῖος ἐξετελέσθη μὲ σταυρικὸν θάνατον τὸν ὁποῖον τοῦ ἐπέβαλεν ὁ Φίλιππος Ε΄, βασιζομένη εἰς τὸν ὑπαινιγμὸν τῆς ἀπαντήσεως τοῦ Φιλίππου εἰς τὸ Π.Α. VII 247 ἐπίγραμμα, φαίνεται σήμερον τελείως ἀπίθανος.

Ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπόθεσις τοῦ Ἰσ. Τζέτζου[13], ὅτι ὑπῆρξεν ἐπιγραμματοποιὸς Ἀλκαῖος τὴν ἐποχὴν τοῦ αὐτοκράτορος Τίτου Βεσπασιανοῦ, βασιζομένη εἰς τὴν μνείαν τοῦ ὀνόματος Τίτος εἰς δύο ἐπιγράμματα τοῦ Ἀλκαίου[14], εἶναι ἐμφανῶς ἐσφαλμένη. Κακῶς ἐπίσης ἀπὸ ὡρισμένους νεωτέρους μελετητὰς ἐταυτίσθη ὁ ποιητής μας μὲ τὸν ἐπικούρειον φιλόσοφον Ἀλκαῖον, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸν Ἀθήναιον[15] καὶ ἄλλας ἀρχαίας πηγὰς[16] ἐξεδιώχθη ἀπὸ τὴν Ρώμην τὸ 173 ἢ 154 π.Χ.

Σοβαρὰν ἐπίδρασιν εἰς τὸν ποιητήν μας, τόσον εἰς τὴν τεχνικὴν τοῦ λόγου του, ὅσον καὶ εἰς τὴν θεώρησιν τῶν πολιτικῶν πραγμάτων, φαίνεται ὅτι ἤσκησεν ὁ Μεγαλοπολίτης στρατηγὸς καὶ κυνικὸς φιλόσοφος-ποιητὴς Κερκίδας. Ἡ ἐπίδρασις αὐτὴ ἐντοπίζεται εἰς τὴν υἱοθέτησιν ἀπὸ τὸν ποιητήν μας κατὰ πρῶτον τοῦ ἐνθουσιασμοῦ τῶν κυνικῶν διὰ τὸν Ὅμηρον, κατὰ δεύτερον τῆς τακτικῆς τους διὰ τὴν χρῆσιν ἀσυνήθων συνθέτων (π.χ. *οἰνοχάρων*) καὶ τέλος τῆς ἀγάπης τῶν κυνικῶν διὰ τὴν παρῳδίαν[17].

II. Τὸ ἔργον του.

Ἐνῶ αἱ πληροφορίαι αἱ ὁποῖαι ἔχουν σωθῇ διὰ τὴν ζωὴν τοῦ Ἀλκαίου εἶναι ἐλάχισται ἕως ἀνύπαρκτοι, τὸ ποιητικόν του ἔργον, ὅσον ἔφθασεν εἰς ἡμᾶς, χάρις εἰς τὴν Παλατινὴν Ἀνθολογίαν εἰς τὴν ὁποίαν περιελήφθη, εἶναι καὶ ποσοτικῶς καὶ ποιοτικῶς πολὺ ἀξιόλογον. Μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Ἀλκαίου τοῦ Μεσσηνίου παρεδόθησαν δεκαπέντε ἐπιγράμματα, ἐνῶ τέσσαρα ἐπιγραφόμενα εἰς τὸν Ἀλκαῖον χωρὶς προσθήκην ἐθνικοῦ ὀνόματος θεωροῦνται συνήθως ὅτι προέρχονται ἀπὸ τὴν γραφίδα τοῦ Μεσσηνίου ποιητοῦ.

Τὴν θέσιν αὐτὴν ἔχει διατυπώσει ἀπὸ τὸν προηγούμενον αἰῶνα ὁ Jacobs[18] καὶ φαίνεται ὅτι τὴν ἀπεδέχθη καὶ ὁ Wilamowitz[19]. Ὁ D. L. Page τελείως προσφάτως (1975) τὴν ὑλοποίησε εἰς τὴν τελευταίαν ἔκδοσιν τῆς Παλατινῆς Ἀνθολογίας εἰς τὴν σειρὰν τῆς Ὀξφόρδης[20], ἀποδίδων τὸ σύνολον τῶν ἐπιγραμμάτων μὲ τὸ ὄνομα Ἀλκαῖος, δηλ. καὶ τὰ εἴκοσι δύο ποιήματα, εἰς τὸ Μεσσήνιον ἐπιγραμματοποιόν. Πέντε ἀπὸ τὰ ἐπιγράμματα αὐτὰ εἶναι πολιτικοῦ περιεχομένου καὶ ἐξ αὐτῶν τὰ τέσσαρα[21] ἀποτελοῦν βιαίας ἐπιθέσεις κατὰ τοῦ Φιλίππου Ε΄. Πιστεύεται

ὅτι κίνητρον τοῦ ποιητοῦ ἦτο ὁ πατριωτικὸς ζῆλος καὶ τὰ θερμὰ αἰσθήματα διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς πατρίδος του.

Τὰ πολιτικὰ αὐτὰ ἐπιγράμματα θεωροῦνται ὡς τὰ ἀρχαιότερα δείγματα πολιτικῆς πολεμικῆς μέσω τῆς ποιήσεως τὰ ὁποῖα ἔχουν διασωθῆ.

Ἀπὸ τὰ μὴ πολιτικοῦ περιεχομένου ποιήματά του τρία εἶναι ἐρωτικά[22], ὡρισμένα ἀναφέρονται εἰς ἔργα τέχνης[23], δύο εἶναι ἀφιερωμένα εἰς μουσικοὺς τῆς ἀρχαιότητος[24] καὶ ἀπὸ ἕνα ἀφιερώνεται εἰς τὸν Ὅμηρον[25], τὸν Ἡσίοδον[26], τὸν Ἱππώνακτα[27].

Ἀπὸ χωρίον τοῦ Εὐσεβίου, εἰς τὸ ὁποῖον μνημονεύεται πληροφορία προερχομένη ἀπὸ τὸν Πορφύριον, γνωρίζομεν ὅτι ὁ Ἀλκαῖος, ἐκτὸς τῶν ἐλεγείων ἔγραψε καὶ ἰαμβικὰ ποιήματα. Γράφει[28] ὁ Εὐσέβιος: «Ἀλκαῖος δὲ ὁ τῶν λοιδόρων ἰάμβων καὶ ἐπιγραμμάτων ποιητὴς παρῴδησε τὰς Ἐφόρου κλοπὰς ἐξελέγχων». Ἀπὸ τὴν ἔκφρασιν «τὰς Ἐφόρου κλοπὰς ἐξελέγχων» ὁδηγούμεθα εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ Ἀλκαῖος ἔγραψεν ἔργον ἐλεγκτικὸν κατὰ τοῦ Κυμαίου ἱστορικοῦ Ἐφόρου. Τὸ ὅτι τὸ ἔργον αὐτὸ ἔφερε τὸν τίτλον «Περὶ τῆς Ἐφόρου κλοπῆς» δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ βέβαιον. Ἔργον μὲ αὐτὸν τὸν τίτλον, κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Εὐσεβίου[29], εἶχε γράψει κάποιος Λυσίμαχος, ἀπὸ τὸν ὁποῖον εἰκάζεται[30] ὅτι ἤντλησε τὸ ὑλικόν του ὁ Ἀλκαῖος εἰς τὴν συγγραφὴν τοῦ ἰδικοῦ του ἔργου. Ἡ ἐπίθεσις κατὰ τοῦ πολὺ παλαιοτέρου Ἐφόρου πρέπει νὰ ἔγινεν, ὅταν ὁ Ἀλκαῖος ἀνέπτυσσε τὴν ἀντιμακεδονικὴν δραστηριότητά του. Φαίνεται ὅτι αἱ φιλομακεδονικαὶ θέσεις τοῦ Ἐφόρου[31] θὰ ἦσαν ἡ αἰτία τῆς συγγραφῆς τῶν ἰαμβείων αὐτῶν. Βέβαιον πάντως πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὅτι τὰ ἰαμβεῖα αὐτὰ κατὰ τὸ περιεχόμενον ἦσαν ἴδια κείμενα μὲ τὰ ἐπιθετικὰ πολιτικά του ἐπιγράμματα.

Καὶ ἄλλο ἔργον μὲ τὸν τίτλον «Συγκρίσεις» ἀποδίδεται εἰς τὸν Ἀλκαῖον. Τὸ ἔργον αὐτὸ ἐστρέφετο κατὰ τοῦ γραμματικοῦ Ἰσοκράτους, ὁ ὁποῖος, κατὰ τὸν Πολύβιον[32], «Προσέκοπτε τοῖς Ἕλλησιν ἅτε καὶ τῶν περὶ τὸν Ἀλκαῖον ἐν ταῖς συγκρίσεσι ἐπιδεξίως σκωπτόντων αὐτὸν καὶ διαχλευαζόντων». Καὶ πάλιν δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ βέβαιον ὅτι ἡ ἔκφρασις τοῦ Πολυβίου «ἐν ταῖς συγκρίσεσι» δίδει τὸν ἀκριβῆ τίτλον τοῦ ἔργου. Ἀκόμη, δὲν εἶναι ἀπολύτως βέβαιον ὅτι ὁ μνημονευόμενος Ἀλκαῖος εἶναι ὁ Μεσσήνιος ποιητής, παρὰ τὴν βεβαιότητα, τὴν ὁποίαν ἔχουν δι' αὐτὸ κάποιοι[33] νεώτεροι μελετηταί.

Κρίσεις:

Ὁ Μελέαγρος ἐχαρακτήρισε τὸν ποιητὴν «λάληθρον ἐν ὑμνοπόλοις ὑάκινθον»[34]. Ὁ Wilamowitz νομίζει[35] ὅτι ὁ Ἀλκαῖος «εἶναι ὁ τελευταῖος κατὰ τὴν ἑλληνιστικὴν περίοδον, ὁ ὁποῖος παρουσιάζει πραγματικὴν πρωτοτυπίαν» καὶ ὁ E. Barber[36] τὸν χαρακτηρίζει ὡς «τὸν ἀντιπρόσωπον τοῦ σταθερωτέρου πατριωτισμοῦ», εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ καθεστὼς τῆς πόλεως-κράτους δὲν ἔχει πλέον πολλοὺς ὑποστηρικτάς.

III. Τὰ πολιτικὰ ἐπιγράμματά του

1. Παλατινὴ Ἀνθολογία IX 518

Μακύνου τείχη, Ζεῦ Ὀλύμπιε· πάντα Φιλίππῳ
ἀμβατά· χαλκείας κλεῖε πύλας μακάρων.
Χθὼν μὲν δὴ καὶ πόντος ὑπὸ σκήπτροισι Φιλίππου
δέδμηται, λοιπὰ δ' ἁ πρὸς Ὄλυμπον ὁδός.

Μετάφρασις:

Ὕψωσε τείχη, Ὀλύμπιε Δία· ὅλα εἰς τὸν Φίλιππον
εἶναι ἀναβατά· κλεῖσε τὰς χαλκίνας πύλας τῶν μακάρων.
Πράγματι καὶ ἡ γῆ καὶ ἡ θάλασσα ἔχουν δαμασθῆ κάτω
ἀπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ Φιλίππου καὶ ὑπολείπεται ὁ δρόμος πρὸς τὸν
Ὄλυμπον.

Αἱ ἐπιδιώξεις τοῦ Ἀλκαίου κατὰ τὴν συγγραφὴν τοῦ ἐπιγράμματος αὐτοῦ εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ ἀμφισβητούμενα θέματα τῆς Γραμματείας τῶν Ἑλληνιστικῶν χρόνων. Ὡρισμένοι μελετηταί[37], ὅπως οἱ Bergk, Knaack, Wilamowitz, Stadtmüller, Körte, Walbank, Momigliano, Webster, πιστεύουν ὅτι τὸ ποίημα ἐκφράζει ἐνθουσιαστικὸν ἔπαινον πρὸς τὸν Φίλιππον Ε΄, ὁ ὁποῖος φθάνει εἰς τὰ ὅρια τῆς ἀπροκαλύπτου κολακείας. Ἄλλοι ὅμως μελετηταί[38], ὅπως οἱ Rossbach, Seeliger, Cassi, De Sanctis, Paton, Roebuck, Reitzenstein, βλέπουν εἰς τὸ ποίημα εἰρωνικὴν ἔκφρασιν ἐχθρικότητος πρὸς τὸν Μακεδόνα βασιλέα. Καὶ οἱ μὲν μελετηταὶ τῆς πρώτης κατηγορίας πιστεύουν ὅτι τὸ ποίημα ἐκφράζει τὴν περίοδον τῆς φιλικότητος τοῦ Ἀλκαίου πρὸς τὸν Φίλιππον, τῆς ὁποίας τὸ τέλος ἐπιβεβαιώνεται ἀπὸ τὴν ὕπαρξιν τῶν ὑπολοίπων τεσσάρων ἐχθρικῶν πρὸς τὸν Φίλιππον ἐπιγραμμάτων, ἐνῶ ἡ δευτέρα κατηγορία μελετητῶν ἀμφιβάλλει κατὰ πόσον ὑπῆρξε περίοδος φιλομακεδονικῆς στάσεως τοῦ Μεσσηνίου ποιητοῦ. Πάντως ἐμφανὲς εἶναι ὅτι εἰρωνικὴ διάθεσις δὲν ἐπισημαίνεται εἰς τὸ κείμενον τοῦ ποιήματος καὶ ὅτι ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον εἰκάζεται αὐτὴ ἡ διάθεσις εἶναι ἡ ἀντιφιλιππικὴ στάσις τοῦ ποιητοῦ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα πολιτικά του ἐπιγράμματα.

Ὅσον ἀφορᾶ τὸν χρόνον συγγραφῆς τοῦ ἐπιγράμματος, ὁ De Sanctis[39], ἀκολουθούμενος ἀπὸ τὸν Walbank[40], νομίζει ὅτι τοῦτο ἐγράφη ἀμέσως μετὰ τὰς ναυτικὰς ἐπιτυχίας τοῦ Φιλίππου κατὰ τὸ 201 π.Χ. (Ναυμαχία Λάδης). Τὴν θέσιν αὐτὴν τείνει νὰ δεχθῇ καὶ ὁ Webster[41], ἐνῶ οἱ A. Gow καὶ D. Page[42] ἰσχυρῶς ἀμφιβάλλουν.

Σχετικῶς μὲ τὰς ἐπιρροὰς τὰς ὁποίας ἐδέχθη ὁ Ἀλκαῖος, ὁ Walbank νομίζει[43] ὅτι τὸ ἐπίγραμμα τοῦτο ὑποδηλοῖ ἔμπνευσιν ἀπὸ τὸ ἐπίγραμμα ἀνωνύμου ποιητοῦ, τὸ ὁποῖον συνετέθη ὡς ἀφιερωτικὴ ἐπιγραφὴ κατὰ τὴν τοποθέτησιν τοῦ κολοσσοῦ τῆς Ρόδου (293/2 π.Χ.):

Αὐτῷ σοὶ πρὸς Ὄλυμπον ἐμακύναντο κολοσσὸν
τόνδε Ῥόδου ναέται Δωρίδος, Ἀέλιε,
χάλκεον, ἀνίκα κῦμα κατευνάσαντες Ἐνυοῦς
ἔστεψαν πάτραν δυσμενέων ἐνάροις· οὐ γὰρ
ὑπὲρ πελάγους μόνον ἔκτισαν, ἀλλὰ καὶ ἐν γᾷ
ἀδρὸν ἀδουλώτου φέγγος ἐλευθερίας·
τοῖς γὰρ ἀφ' Ἡρακλῆος ἀεξηθεῖσι γενέθλας
πάτριος ἐν πόντῳ κἠν χθονὶ κοιρανία (Π.Α. VI 171).

Αἱ ὁμοιότητες ὅμως αἱ ὁποῖαι ἐπισημαίνονται μεταξὺ τῶν δύο ποιημάτων εἶναι μᾶλλον ἀμφίβολοι. Ὁ Webster νομίζει ὅτι ὁ Ἀλκαῖος ἐνεπνεύσθη κυρίως ἀπὸ τὰ ἐπιγράμματα τὰ ὁποῖα εἶχαν γραφῆ διὰ τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον[44].

Καὶ ἐνῶ ἀμφιβολίαι ἐκφράζονται διὰ τὰς πηγὰς ἐμπνεύσεως τοῦ Ἀλκαίου εἰς τὸ συγκεκριμένον ἐπίγραμμά του, βέβαιον θεωρεῖται ὅτι τὸ ποίημα τοῦτο ἀπετέλεσε τὴν πηγὴν ἐμπνεύσεως δι' ἓν ποίημα τοῦ Ἀλφειοῦ τοῦ Μυτιληναίου, τὸ ὁποῖον ἐγράφη δύο ἑκατονταετίας μεταγενεστέρως:

Κλεῖε, θεός, μεγάλοιο πύλας ἀκμῆτας Ὀλύμπου,
φρούρει, Ζεῦ, ζαθέαν αἰθέρος ἀκρόπολιν·
ἤδη γὰρ καὶ πόντος ὑπέζευκται δορὶ Ῥώμης
καὶ χθών· οὐρανίη δ' οἶμος ἔτ' ἔστ' ἄβατος (Π.Α. IX 526).

Εἰς τὸ ποίημα αὐτὸ τοῦ 'Αλφειοῦ ἡ Ρώμη ὑποκαθίσταται εἰς τὴν θέσιν τοῦ Φιλίππου. Κάποια ὁμοιότητα ἴσως μπορεῖ νὰ ἀναζητηθῇ καὶ εἰς τὸ ἐπίγραμμα Π.Α. XVI 6 ἀνωνύμου ποιητοῦ, ὅπου ὑπάρχει ἡ φράσις «ἃ δὲ Φιλίππου δόξα πάλιν θείων ἄγχι βέβακε θρόνων».

Μ α κ ύ ν ο υ· δωρικὸς τύπος ἀντὶ ἰωνικοῦ Μ η κ ύ ν ο υ. Προστακτ. τοῦ μέσου μ η κ ύ ν ο μ α ι μὲ ἐνεργητικὴν σημασίαν=μεγάλωσε. 'Η πραγματικὴ ὅμως σημασία του εἶναι=ἔγειρε, ὕψωσε, οἰκοδόμησε ὑψηλά. 'Αρχαῖον σχόλιον εἶχε παλαιότερον ἐπιβάλει τὴν ἄποψιν ὅτι ἡ λέξις εἶναι γενικὴ τοπωνυμίου. Καὶ τέτοια ὀνόματα πόλεων εἶχαν προταθῆ ἡ Μ α κ ύ ν α ἢ Μ α κ ύ ν ι ο ν εἰς τὴν 'Αργολίδα, ἡ Μυκώνη (Σικυὼν) κ.ἄ. 'Η ἄποψις αὐτὴ εἶχε ὀπαδοὺς εἰς τὸν αἰῶνα μας τοὺς J. Mackail, Selected Epigrams from the Greek Anthology, 1906, σ. 319 καὶ A. Körte, Hellenistic Poetry, 1928, σ. 398. Τὴν θέσιν αὐτὴν κατέρριψεν ὁ Bergk (Philologus 32, 1873, σ. 678 κ.ἑ.), βασιζόμενος κυρίως εἰς τὸν τύπον ἐ μ α κ ύ ν α ν τ ο τοῦ ἐπιγράμματος Π.Α. VI 171. Τὸν συσχετισμὸν ὅμως τῶν δύο τύπων πρῶτος εἶχε κάνει ὁ Obsopaeus (Βλ. Stadtmüller, Anthol. Graec., Teubner, ad loc.).

'Ο λ ύ μ π ι ε· ὁ Stadtmüller διώρθωσε εἰς 'Ο λ ύ μ π ι α, θέτων κόμμα μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Ζ ε ῦ. Μολονότι ἀρκετοὶ μελετηταὶ (Walbank, Momigliano, κ.ἄ.) υἱοθέτησαν τὴν διόρθωσιν, δὲν φαίνεται ὅτι εἶναι ἀναγκαία. 'Ο νοηματικὸς συσχετισμὸς μὲ τὴν λέξιν τ ε ί χ η εἶναι ἐμφανής, μολονότι ἡ κλητικὴ 'Ο λ ύ μ π ι ε, προσδιορίζει συντακτικῶς τὸ Ζ ε ῦ.

ἀ μ β α τ ά· ποιητικὸς τύπος ἀντὶ ἀ ν α β α τ ά. Ἴσως ἀνάμνησις τοῦ ὁμηρικοῦ «οὐρανὸς ἀμβατὸς εἴη» 'Οδ. β. 316.

χ α λ κ ε ί α ς· Ἴσως ἀνάμνησις τῆς φράσεως «Χάλεκος οὐρανός». 'Ιλιάδ. Ρ. 425, Πυνδ. Πυθιον. Χ 27, Σιμίου Π. Α. XV 24, 11. 'Ακόμη, «Διὸς ποτὶ χαλκοβατὲς δῶ» 'Ιλιαδ. Α 426.

Χ θ ὼ ν μ ὲ ν δ ὴ κ α ὶ π ό ν τ ο ς... Πρόκειται διὰ τυποποιημένην ἔκφρασιν, ἡ ὁποία κατὰ τοὺς ἑλληνιστικοὺς χρόνους ἀπεδίδετο εἰς τοὺς Μακεδόνας βασιλεῖς καὶ ἐξεκίνησε μᾶλλον ἀπὸ τὴν αὐλὴν τῆς Πέλλας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ τρίτου αἰῶνος. 'Η ἔκφρασις διὰ τοὺς Μακεδόνας Βασιλεῖς ἐμφανίζεται ἤδη εἰς τὸ ἐπίγραμμα Π.Α. VI 171, ἴσως τοῦ 293/2 π.Χ. εἰς τὴν διατύπωσιν «ἐ ν π ό ν τ ῳ κ ή ν χ θ ο ν ὶ κ ο ι ρ α ν ί α». Διὰ περισσοτέρας πληροφορίας A. Momigliano, «terra marique» J. R. S. 1942, σ. 53 κ.ἑ.

ἀ π ρ ὸ ς Ὄ λ υ μ π ο ν ὁ δ ό ς· διὰ τὸ μοτίβο τῆς ὁδοῦ ἡ ὁποία ὁδηγεῖ εἰς τὸν οὐρανὸν χαρακτηριστικὸν εἶναι τὸ χωρίον τοῦ 'Αθηναίου: «Τἄλλα μὲν πάντα εἶναι κοινὰ τῶν 'Ελλήνων, τὴν δ' ἐπὶ τὸν οὐρανὸν ἀνθρώπους φέρουσαν ὁδὸν 'Αθηναίους εἰδέναι μόνους» (VI, 250). Βλ. καὶ A. Cameron, Harv. Theol. Rev. 33, 1940, σ. 107 κ.ἑ.

2. Παλατινὴ 'Ανθολογία IX 519.

Πίομαι, ὦ Ληναῖε, πολὺ πλέον ἢ πίε Κύκλωψ
νηδὺν ἀνδρομέων πλησάμενος κρεάτων.
Πίομαι· ὡς ὄφελόν γε καὶ ἔγκαρον ἐχθροῦ ἀράξας
βρέγμα Φιλιππείης ἐξέπιον κεφαλῆς,
ὅσπερ ἑταιρείοιο παρὰ κρατῆρι φόνοιο
γεύσατ' ἐν ἀκρήτῳ φάρμακα χευάμενος.

Μετάφρασις:

Θὰ πίω, Ληναῖε, πολὺ περισσότερον ἀπ' ὅσον ἤπιεν ὁ Κύκλωψ,
ὅταν ἐγέμισε τὴν κοιλίαν του μὲ ἀνθρώπινα κρέατα.
Θὰ πίω. Εἴθε νὰ εἶχα συντρίψει τὸ κρανίον τοῦ ἐχθροῦ
καὶ νὰ εἶχα πιῆ τὰ μυαλὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ Φιλίππου,
ὁ ὁποῖος εἰς συμπόσιον ἐγεύθη τὸ αἷμα φίλου,
ρίπτων δηλητήριον μέσα εἰς τὸ κρασί (του).

Τὸ ἐπίγραμμα ἀπαντᾷ δύο φορὰς εἰς τὴν Π.Α. Τὸ IX 519 εἶναι τετράστιχον καὶ δὲν περιλαμβάνει τοὺς στίχους 5-6, οἱ ὁποῖοι ἀπαντοῦν μόνον εἰς τὸ ἐπίγραμμα τοῦτο, ὅταν ἐπαναλαμβάνεται εἰς τὴν Π.Α. ὡς συνέχεια τοῦ XI 12. Ὁ D' Orville (Charit. 622) πιστεύει ὅτι οἱ δύο στίχοι εἶναι ἀποτέλεσμα μεταγενεστέρας προσθήκης τοῦ ἰδίου τοῦ Ἀλκαίου. Περίπτωσις μεταγενεστέρας ἀπωλείας τοῦ διστίχου εἰς τὸ IX 519 δὲν φαίνεται πιθανή. Πιθανωτέρα πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἡ ἄποψις ὅτι τὸ ἐπίγραμμα ἐκυκλοφόρει καὶ εἰς τὰς δύο μορφάς. Ὁ Knaack προτείνει (παρὰ Susemihl, op. cit. II 545, ὑποσ. 136) οἱ στίχοι 5-6 νὰ τοποθετηθοῦν πρὶν ἀπὸ τοὺς στίχους 3-4. Ἡ πρότασις δὲν ἔχει εὔστοχον δικαιολογίαν.

Μὲ τὴν εὐκαιρίαν ποίου γεγονότος ἐγράφη τὸ ἐπίγραμμα αὐτό, εἶναι σήμερα δύσκολον νὰ λεχθῇ. Ὁ Walbank ἐπίστευεν ἀρχικῶς ὅτι ἀνεφέρετο εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Χαριτέλους (Philip V 79), ἐνῶ ἀργότερον (CQ 37 3) φαίνεται ὅτι ἐδέχετο συσχετισμὸν τοῦ ἐπιγράμματος μὲ τὸν θάνατον τοῦ Καλλίου καὶ τοῦ Ἐπικράτους, ὁ ὁποῖος μνημονεύεται εἰς τὸ ἑπόμενον ἐπίγραμμα (IX 12). Βέβαιον πρέπει νὰ θεωρηθῇ σήμερα ὅτι ὅλοι οἱ συσχετισμοὶ μόνον εἰς τὸν χῶρον τῶν ὑποθέσεων μποροῦν νὰ κινηθοῦν.

Ἡ τάσις τοῦ Φιλίππου νὰ δηλητηριάζῃ συγγενεῖς καὶ φίλους ἀποδίδεται παραστατικῶς εἰς τὸν ἑξῆς διάλογον μεταξὺ Φιλίππου καὶ Τίτου Φλαμινίνου, τὸν ὁποῖον μνημονεύει ὁ Πλούταρχος: «εἰπόντος (sc. τοῦ Φιλίππου) μετὰ πολλῶν ἥκειν ἐκεῖνον (sc. τὸν Τίτον), αὐτὸν δὲ μόνον, ὑπολαβὼν ὁ Τίτος «αὐτὸν γὰρ» ἔφη «μόνον ἐποίησας, ἀποκτείνας τοὺς φίλους καὶ συγγενεῖς» (Τίτος 17 5).

Ἡ τάσις αὐτὴ τοῦ Φιλίππου ἐπιβεβαιώνεται καὶ ἀπὸ τά: Πλουτ. Ἠθικὰ 197 A, Πολυβ. XVIII 7 6, Παυσαν. VII 7 15, Διοδ. XXVIII 3. Θύματα τοῦ Φιλίππου μνημονεύονται: Ὁ στρατηγὸς Ἄρατος (Πολυβ. VIII 12 2-8, Πλουτ. Ἄρατος 52 1, 54 2-3, Παυσ. II 9 4), ὁ Χαριτέλης ἀπὸ τὴν Κυπαρισσίαν (Λίβιος XXXII 21 23), ὁ Εὐρυκλείδης καὶ Μισίων ἀπὸ τὰς Ἀθήνας (Παυσ. II 9 4), ὁ Κάσσανδρος ἀπὸ τὴν Μαρώνειαν (Πολύβ. XXII 14 2-6) καὶ ὁ ἴδιος ὁ υἱὸς τοῦ Φιλίππου Δημήτριος (βλ. Walbank Philip V, 252) κ.ἄ.

Π ί ο μ α ι... ἀποτελεῖ ἀνάμνησιν χωρίων τοῦ ι τῆς Ὀ δ υ σ σ ε ί α ς:

αὐτὰρ ἐπεὶ Κύκλωψ μεγάλην ἐμπλήσατο νηδὺν
ἀνδρόμεα κρέ' ἔδων καὶ ἐπ' ἄκρητον γάλα πίνων κλπ. (στ. 296-7)

καὶ πιὸ κάτω ὅπου περιγράφεται ὁ τρόπος ἀπολαυῆς τοῦ κρασιοῦ, ἀφοῦ προηγουμένως ὁ Κύκλωψ εἶχε καταβροχθίσει δύο συντρόφους τοῦ Ὀδυσσέως:

Τρὶς μὲν ἔδωκα φέρων, τρὶς δ' ἔκπιεν ἀφραδίῃσιν (στ. 361) καὶ πάλι:
φάρυγος δ' ἐξέσσυτο οἶνος
ψωμοὶ τ' ἀνδρόμεοι· ὁ δ' ἐρεύγετο οἰνοβαρείων (στ. 373-4).

ὦ Λ η ν α ῖ ε· ὑπάρχει καὶ γραφὴ Ἕ λ λ η ν ε ς, τὴν ὁποίαν ἔχει δεχθῇ ὁ Reitzenstein (Epigram u. Skolion, σ. 90, ὑποσ. 3), καὶ πιστεύει ὅτι ὁ Ἀλκαῖος μὲ τὸ Ἕ λ λ η ν ε ς ἐπεδίωξε νὰ ἐξεγείρῃ τοὺς Ἕλληνες ἐναντίον τοῦ Φιλίππου. Ἴσως ὅμως ἡ λέξις Ἕ λ λ η ν ε ς νὰ εἶναι παραφθορὰ τοῦ ὦ Λ η ν α ῖ ε, ἢ καὶ ἄλλη γραφὴ εἰς δύο ἀλλεπαλλήλους ἐμφανίσεις τοῦ ἐπιγράμματος.

ἀ ν δ ρ ό μ ε ο ς -α -ο ν =ἀνθρώπινος. Ἐκ τῶν ἀ ν ὴ ρ+μ ε ῖ ο-: ἀρχ. ἰνδ. -mayah.

κ ρ ε ά ω ν· ἐπικὸς τύπος ἀντὶ ἀττικοῦ κ ρ ε ῶ ν. Βλ. Ὁμηρ. Ὕμν. εἰς Ἑρμῆν στ. 130.

ἔ γ κ α ρ ο ν· ὁ ἔ γ κ α ρ ο ς (κ ά ρ, κ ά ρ α)= ὁ ἐντὸς τῆς κάρας, ὁ μυελός, κατὰ τὸ ὁ ἐ γ κ έ φ α λ ο ς= ὁ ἐντὸς τῆς κεφαλῆς. Ὁ ἀρχαῖος σχολιαστὴς εἰς τὸ Ι 378 τῆς Ἰλιάδος σχολιάζει: «Τὸ καρός Ἀλκαῖος μὲν ὁ ἐπιγραμματοποιὸς ἐγκέφαλον ἤκουσεν ἀπὸ τοῦ ἐν κάρᾳ εἶναι». Τὸ ἔ γ κ α ρ ο ν ἀντικείμενον τοῦ ἐ ξ έ π ι ο ν.

ἐ χ θ ρ ο ῦ ἀ ρ ά ξ α ς β ρ έ γ μ α· ἀνάμνησις τοῦ μύθου τοῦ Τυδέως καὶ τοῦ

Μελανίππου ('Απολλοδ. III 6 8), ἴσως καὶ τοῦ ι 290 τῆς 'Οδυσσείας, ὅπου ὁ Κύκλωψ συντρίβει τὰ κρανία τῶν θυμάτων του καὶ «ἐκ δ' ἐγκέφαλος χαμάδις ῥέε, δεύε δὲ γαῖαν».

β ρ έ γ μ α· τὸ βρεγματικὸν ὀστοῦν· πιθανῶς ἀπὸ τὸ β ρ έ χ ω, διότι ἀποστεώνεται βραδύτερον τῶν ἄλλων ὀστῶν. 'Ο 'Αριστοτέλης τὸ προσδιορίζει: «ὑπὲρ τοῦ ἐγκεφάλου λεπτότατον ὀστοῦν καὶ ἀσθενέστατον τῆς κεφαλῆς ἐστίν, ὃ καλεῖται βρέγμα» (Τῶν περὶ τὰ ζῷα 'Ιστοριῶν Α', XVI, 495α, σ. 9-11) 'Αντικ. τοῦ ἀράξας.

ἐ ξ έ π ι ο ν· ἀπὸ τὰ πρῶτα παραδείγματα ὁριστικῆς, ἡ ὁποία ἀκολουθεῖ τὸ ὄ φ ε λ ο ν.

φ ό ν ο ι ο· ἀντωνυμικῶς ἀντὶ αἵματος.

φ ό ν ο ι ο γ ε ύ σ α τ ο· ἡ ἰδέα ἴσως εἶναι ἀνάμνησις ἀπὸ τὸν Θεόγνιν (349): «τῶν εἴη μέλαν αἷμα πιεῖν». Διὰ τὸν Φίλιππον γράφει ὁ Πολύβιος: «καθάπερ ἂν ἐγγευσάμενος αἵματος ἀνθρωπείου» (VII 13 7). Διὰ τὴν σχέσιν αἵματος καὶ κρασιοῦ εἰς τὴν σκέψιν πρωτογόνων λαῶν (Σκυθῶν, Θρακῶν κ.ἄ.) βλέπε 'Ηροδ. IV 65 καὶ Ammianus Marcellinus, Rerum Gestarum XXVII 4.

φ ά ρ μ α κ α χ ε υ ά μ ε ν ο ς· 'Ο Παυσανίας λέγει: «Φιλίππῳ δὲ τῷ Δημητρίου τὰ φάρμακα τόλμημα ἦν ἐλαφρότατον» (VII 7 5).

3. Παλατινὴ 'Ανθολογία XI 12

Οἶνος καὶ Κένταυρον, 'Επίκρατες, οὐχὶ σὲ μοῦνον
ὤλεσεν, ἡδ' ἐρατὴν Καλλίου ἡλικίην.
Ὄντως οἰνοχάρων ὁ μονόμματος, ᾧ σὺ τάχιστα
τὴν αὐτὴν πέμψαις ἐξ 'Αίδεω πρόποσιν.

Μετάφρασις:

Τὸ κρασὶ καὶ τὸν Κένταυρον, 'Επικράτη, ὄχι ἐσένα μόνον κατέστρεψε, ἀκόμη τὴν ἐρασμίαν ἡλικίαν τοῦ Καλλίου. Πράγματι κρασοφονιὰς εἶναι ὁ μονόφθαλμος, εἰς τὸν ὁποῖον σὺ τὸ γρηγορώτερον εἴθε νὰ στείλῃς ἀπ' τὸν Ἄδην τὴν ἰδίαν πρόποσιν.

Τὸ ἐπίγραμμα εἶναι ἀντιπροσωπευτικὸν τοῦ εἴδους τῆς γραμματειακῆς κατάρας καὶ θυμίζει τὴν ἀνάλογον βιαιότητα τῶν ἐκφράσεων τοῦ Κερκίδα, ἐνῶ θεματικῶς συστοιχεῖται μὲ τὸν Θρᾷκα τοῦ Εὐφορίωνος. Διὰ τὴν ταυτότητα τῶν δύο θυμάτων τοῦ Φιλίππου, τοῦ 'Επικράτους καὶ τοῦ Καλλίου, ἡ παραδοσιακὴ ἄποψις εἶναι ὅτι ὁ πρῶτος εἶναι ὁ κωμικὸς ποιητὴς 'Επικράτης καὶ ὁ δεύτερος ὁ τραγικὸς Καλλίας (Dübner καὶ Paton, εἰς τὰς ἐκδόσεις Didot καὶ Loeb). Νεώτεραι ἐκτιμήσεις ταυτίζουν τὸν 'Επικράτη μὲ τὸν ὁμώνυμον γνωστὸν ναύαρχον τῆς Ρόδου καὶ τὸν Καλλίαν μὲ ἕνα πράκτορα τοῦ Φιλίππου εἰς τὴν Νίσυρον ἢ μὲ ὁμώνυμον πολιτικὸν τῆς Δήλου (Momigliano J. R. S., 32 1942, σ. 54, ὑποσ. 9. Treves R. E. Suppl. B IV, στ. 856. Walbank CQ, 37 1943, σσ. 6-7, ὑποσ. 1). Εἶναι ἐμφανὴς εἰς τὸ ἐπίγραμμα τοῦτο ἡ φραστικὴ ἀπομίμησις τοῦ φ 295 κ.ἑ. τῆς 'Οδυσσείας, εἰς τὴν ὁποίαν, ὡς γνωστόν, εἶχε προηγηθῇ ὁ Καλλίμαχος (Π.Α. VII 725). 'Ο Chardon de la Rochette ἔχει ἐπισημάνει τὴν ὁμοιότητα μεταξὺ τῶν ὀνομάτων Μενεκράτης καὶ 'Επικράτης, ἡ ὁποία ὑπάρχει ἀντιστοίχως εἰς τὸ ποίημα τοῦ Καλλιμάχου καὶ τοῦ 'Αλκαίου (Melanges de critique et de philologie II, 1812, σσ. 295-8).

Ο ἶ ν ο ς κ α ὶ Κ έ ν τ α υ ρ ο ν.... φραστικὴ ἀπομίμησις τοῦ φ 295 κ.ἑ. τῆς 'Οδυσσείας:

Οἶνος καὶ Κένταυρον, ἀγακλυτὸν Εὐρυτίωνα,
ἄασ' ἐνὶ μεγάρῳ μεγαθύμου Πειριθόοιο.

'Η σχέσις κρασιοῦ καὶ Κενταύρων φαίνεται ὅτι ἦτο παροιμιώδης, ἀφοῦ εἰς αὐτὴν ἀναφέρονται καὶ οἱ: Καλλίμαχος (Π.Α. VII 725), Θεόκριτος (VII 149), Νίκαρχος

(Π.Α. XI 1 σ. 3), Βιργίλιος (Catalept. XI 1-4, Georg. II 455).

ἐ ρ α τ ὴ ν ἡ λ ι κ ί α ν Κ α λ λ ί ο υ· περίφρασις: ἐρατὸν Καλλίαν.

ο ἰ ν ο χ ά ρ ω ν -οντος· ἐπίθετον κωμικὸν καὶ σαρκαστικὸν τοῦ Φιλίππου Ε΄, ἐπειδὴ προκαλοῦσε τὸν θάνατον μὲ δηλητήριον εἰς τὸ κρασί: κρασοχάρων, κρασοφονιάς. Ἴσως ἦτο καὶ ἐμπαιγμὸς εἰς τὴν φιλοποσίαν τοῦ Φιλίππου (ο ἰ ν ο χ α ρ ή ς), διὰ τὴν ὁποίαν βλέπε Πολυβ. XXV 3 7 καὶ Λιβίου XXXVII 7. Ὑπάρχει καὶ γραφὴ ὠ μ ο χ ά ρ ω ν, ἡ ὁποία πρέπει νὰ ἔχῃ τὴν σημασίαν: σκληρὸς φονιάς.

μ ο ν ό μ μ α τ ο ς -ον· μονόφθαλμος. Ὑπάρχει καὶ μονώψ. Ὁ Φίλιππος Ε΄ ἦτο ἑτερόφθαλμος, ἀλλ' ὁ Ἀλκαῖος τὸν περιπαίζει, ἐνθυμούμενος τὸν Φίλιππον Β΄ καὶ Ἀντίγονον Α΄ (τὸν ἀποκαλούμενον Κύκλωπα), οἱ ὁποῖοι ἦσαν μονόφθαλμοι πρόγονοι τοῦ Φιλίππου Ε΄.

4. Παλατινὴ Ἀνθολογία VII 247

Ἄκλαυστοι καὶ ἄθαπτοι, ὁδοιπόρε, τῷδ' ἐπὶ τύμβῳ
Θεσσαλίης τρισσαὶ κείμεθα μυριάδες,
<Αἰτωλῶν δμηθέντες ὑπ' ἄρεος ἠδὲ Λατίνων,
οὓς Τίτος εὐρείης ἤγαγ' ἀπ' Ἰταλίης>,
Ἡμαθίῃ μέγα πῆμα. Τὸ δὲ θρασὺ κεῖνο Φιλίππου
πνεῦμα θοῶν ἐλάφων ᾤχετ' ἐλαφρότερον.

Μετάφρασις:

Ἄκλαυστοι καὶ ἄθαπτοι, ὁδοιπόρε, εἰς αὐτὸν ἐδῶ τὸν τάφον
κείμεθα τριάντα χιλιάδες Θεσσαλῶν,
καταβληθέντες ἀπὸ τὸν Ἄρη τῶν Αἰτωλῶν καὶ τῶν Λατίνων,
τοὺς ὁποίους ὁ Τίτος ἔφερεν ἀπὸ τὴν εὐρεῖαν Ἰταλίαν,
μεγάλη συμφορὰ διὰ τὴν Ἡμαθίαν. Ἐκεῖνο δὲ τὸ θρασὺ πνεῦμα
τοῦ Φιλίππου ἔφυγε ἐλαφρότερον ἀπὸ τὰ γρήγορα ἐλάφια.

Τὸ ἐπίγραμμα ὅπως παραδίδεται εἰς τὰς ἀνθολογίας δὲν περιέχει τοὺς στίχους 3 καὶ 4. Εἶναι δηλαδὴ τετράστιχον ἐπίγραμμα. Πλῆρες τὸ ποίημα, καὶ μὲ τοὺς ἕξι δηλ. στίχους, παραδίδεται ἀπὸ τὸν Πλούταρχον (Τίτος 9 2). Τὸ ἐρώτημα τὸ ὁποῖον προκύπτει εἶναι ποῖον ἀπὸ τὰ δύο ἐπιγράμματα, δηλ. τὸ ἑξάστιχον ἢ τὸ τετράστιχον, ἀποδίδει τὴν ἀρχικὴν μορφὴν τοῦ ποιήματος καὶ διὰ ποίους λόγους ἐνεφανίσθη ἡ δευτέρα μορφή.

Ἡ παραδοσιακὴ ἄποψις εἶναι ὅτι τὴν ἀρχικὴν μορφὴν δίδει τὸ ἑξάστιχον ποίημα, ἐπειδὴ τὸ ἐπίγραμμα τὸ ὁποῖον ἐνοχλοῦσε τὸν Τίτον Φλαμινῖνον εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ περιεῖχε τοὺς στίχους 3 καὶ 4.

Ὁ Walbank, μολονότι ἀρχικῶς ἐδέχετο αὐτὴν τὴν ἄποψιν (Philip V 173), μεταγενεστέρως (CQ 37 2) διετύπωσε τὴν θέσιν, ὅτι τὸ τετράστιχον δίδει τὴν ἀρχικὴν μορφήν, ἐνῶ οἱ στίχοι 3-4 προσετέθησαν εἰς αὐτὸ ἀργότερον, ἀφοῦ ὁ ποιητὴς τοὺς εἶχε συνθέσει διὰ τὸν ἐγκωμιαστικὸν διὰ τὸν Τίτον ἐπίγραμμα Π.Α. XVI 5. Τὴν ἐνόχλησιν τοῦ Τίτου ἐξ αἰτίας τοῦ ἐπιγράμματος, τὴν ὁποίαν μνημονεύει ὁ Πλούταρχος, τὴν δικαιολογεῖ ὁ Walbank ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν ἀναφορᾶς εἰς αὐτὸν εἰς τὴν ἀρχικὴν μορφὴν τοῦ ἐπιγράμματος καὶ ὄχι εἰς τὴν πρόταξιν τῶν Αἰτωλῶν εἰς αὐτό. Ἡ αἰτιολογία αὐτὴ δὲν εἶναι πειστική. Ὁ Webster παρὰ ταῦτα δέχεται τὴν θέσιν περὶ μεταγενεστέρας προσθήκης τῶν δύο στίχων (op. cit. 237), ἐνῶ οἱ Gow καὶ Page ἀντιτάσσονται μὲ πειστικὴν ἐπιχειρηματολογίαν (op. cit. II 11). Αἱ θέσεις τοῦ Stadtmüller (ad. loc.), ὅτι τὸ δίστιχον προσετέθη ἀπὸ κάποιον φιλοαιτωλὸν ποιητὴν ἢ ὅτι εἰς μεταγενέστερον χρόνον παρελείφθη ἀπὸ κάποιον ἀπρόσεκτον γραφέα, δὲν εἶναι ἰσχυραί.

Τὸ ἐπίγραμμα εἶναι βέβαιον ὅτι ἐγράφη μεταξὺ τοῦ 197 π.Χ. (μάχη Κυνὸς Κεφαλαὶ) καὶ τοῦ 191 π.Χ., ὁπότε ἔγινε ἡ ταφὴ τῶν νεκρῶν (βλ. Τ. Λίβιον XXXVI

8). Πιθανώτατον φαίνεται ὅτι ἐγράφη ἀμέσως μετὰ τὴν μάχην, διότι αὐτὸ προϋποθέτει ἡ φρασεολογία τοῦ Πλουτάρχου (Τίτος 9).

Ἄκλαυστοι καὶ ἄθαπτοι.... κείμεθα· ὁ Πλούταρχος γράφει: «Τοῦτο (sc. τὸ ἐπίγραμμα) ἐποίησε μὲν Ἀλκαῖος ἐφυβρίζων Φιλίππῳ καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀποθανόντων ἐπιψευσάμενος· λεγόμενον δὲ πολλαχοῦ καὶ ὑπὸ πολλῶν μᾶλλον ἠνία τὸν Τίτον ἢ τὸν Φίλιππον. Ὁ μὲν γὰρ ἀντικωμῳδῶν τὸν Ἀλκαῖον τῷ ἐλεγείῳ παρέβαλεν·

Ἄφλοιος καὶ ἄφυλλος, ὁδοιπόρε, τῷδ' ἐπὶ νώτῳ
Ἀλκαίῳ σταυρὸς πήγνυται ἡλίβατος» (Τίτος 9 4).

τύμβῳ· ὁ Πλούταρχος ἔχει γραφὴν νώτῳ (=ράχει), τὴν ὁποίαν προτιμοῦν οἱ Walbank, Webster κ.ἄ.

τρισσαὶ μυριάδες· ὑπερβάλλει ὁ Ἀλκαῖος, κατὰ τὴν ἐκτίμησιν τοῦ Πλουτάρχου, ὁ ὁποῖος ὑπολογίζει τοὺς νεκροὺς εἰς 8.000 καὶ τοὺς αἰχμαλώτους εἰς 5.000 (Τίτος 8 5). Διὰ τοὺς νεκροὺς τὸν ἴδιον ἀριθμὸν δίδει ὁ Πολύβιος (XVIII 27 6) καὶ ὁ Τ. Λίβιος (XXXIII 10 7), ἐνῶ ἐμφανῶς ὑπερβάλλουν οἱ Valerius Antias (40.000) καὶ Claudius (32.000). Πρβλ. Τ. Λίβιον XXXII 10 8.

Τίτος· τὸ πλῆρες ὄνομα τοῦ Φλαμινίου εἶναι Titus Quinctius Flamininus. Ὁ Ἰσ. Τζέτζης παρερμήνευσε τὸ ἐδῶ ἀναφερόμενον ὄνομα Τίτος καὶ ὑπέθεσεν (Εἰς τὸν Λυκόφρονα Εἰσαγ. 3) ὅτι ὁ ἀναφερόμενος ἐδῶ Τίτος εἶναι ὁ αὐτοκράτωρ Τίτος Φλάβιος Βεσπασιανὸς (9-79 μ.Χ.)

Ἡμαθίῃ· συνεκδοχικῶς ἀντὶ Μακεδονίᾳ, ἐπειδὴ εἰς τὴν Ἡμαθίαν εὑρίσκετο ἡ πρωτεύουσα Πέλλα.

θρασὺ πνεῦμα· πρβλ. τὸ «θρασείᾳ πνέων καρδίᾳ» Πινδ. Πυθιον. Χ 44.

Τὸ θρασὺ πνεῦμα Φιλίππου· περίφρασις: ὁ θρασὺς Φίλιππος. 5. Παλατινὴ Ἀνθολογία XVI 5

Ἄγαγε καὶ Ξέρξης Περσᾶν στρατὸν Ἑλλάδος ἐς γᾶν,
καὶ Τίτος εὐρείας ἄγαγ' ἀπ' Ἰταλίας·
ἀλλ' ὁ μὲν Εὐρώπᾳ δοῦλον ζυγὸν αὐχένι θήσων
ἦλθεν, ὁ δ' ἀμπαύσων Ἑλλάδα δουλοσύνας.

Μετάφρασις:

Ὡδήγησε καὶ ὁ Ξέρξης τὸν στρατὸν τῶν Περσῶν εἰς τὴν γῆν τῆς Ἑλλάδος καὶ ὁ Τίτος ἔφερε (στρατὸν) ἀπὸ τὴν εὐρεῖαν Ἰταλίαν· ἀλλ' ὁ μὲν πρῶτος ἦλθε διὰ νὰ ἐπιβάλῃ δουλικὸν ζυγὸν εἰς τὸν αὐχένα τῆς Εὐρώπης, ὁ δὲ δεύτερος διὰ νὰ ἀπαλλάξῃ τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν δουλείαν.

Θεωρεῖται πιθανώτατον ὅτι τὸ ἐπίγραμμα ἐκφράζει τὸ πνεῦμα εὐφορίας, τὸ ὁποῖον ἐπεκράτησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ 196 π.Χ., ὅταν ὁ Φλαμινῖνος ἐκήρυξε τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἑλληνικῶν πόλεων εἰς τοὺς Ἰσθμιακοὺς ἀγῶνας ἐκείνου τοῦ ἔτους. Ὁ Πλούταρχος λέγει ὅτι ὁ Φλαμινῖνος «μέγιστον ἐφρόνησεν ἐπὶ τῇ τῆς Ἑλλάδος ἐλευθερώσει» (Τίτος 12 11) καὶ ὅτι ἀφιέρωσεν εἰς τοὺς Δελφοὺς ἀργυρᾶς ἀσπίδας καὶ τὸν θυρεὸν του μαζὶ μὲ τετράστιχον ἐπίγραμμα, τοῦ ὁποίου οἱ δύο τελευταῖοι στίχοι λέγουν:

Αἰνεάδας Τίτος ὕμνιν ὑπέρτατον ὤπασε δῶρον
Ἑλλάνων τεύξας παισὶν ἐλευθερίαν (Τίτος 12 11).

Ὁ Ἀλκαῖος εἰς τὸ ἐπίγραμμά του αὐτὸ ἴσως ἔχει ἐπηρεασθῆ ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδραν τοῦ Λυκόφρονος.

Περσᾶν· ἀντὶ Περσῶν. Εἰς τὴν πλανούδειον ἀνθολογίαν ἔχει τὸν τύπον Πέρσαν, δηλ. Πέρσην. Πέρσην στρατὸν=περσικὸν στρατόν. Ἡ ἐπιθετικὴ ὅμως χρῆσις τοῦ τύπου αὐτοῦ εἶναι σπανία εἰς τὰ κείμενα καὶ δὲν

ὑπάρχει λόγος νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι καὶ εἰς τὸ κειμενόν μας χρησιμοποιεῖται μὲ αὐτὴν τὴν σημασίαν.

Ε ὐ ρ ώ π ᾳ· Διὰ τὴν γεωγραφικὴν ἔκφρασιν τοῦ ὅρου εἰς τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς βλέπε λ. Europa, Real Encyclopädie, 6, στ. 1287 κ.ἑ. καὶ Walbank CQ 36, σ. 141 κ.ἑ.

ἀ μ π α ύ σ ω ν· ποιητ. καὶ ἰων.=ἀ ν α π α ύ σ ω ν=κ α τ α π α ύ σ ω ν.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Βλ. K. Seeliger, Messenien u. der achäische Bund (Progr. Zittau), 1897, σ. 14.
2. F. Walbank, Philip V, σ. 74 καὶ Classical Quarterly (τοῦ λοιποῦ CQ) 37 1943, σ. 3.
3. Δηλ. τά: Παλατινὴ Ἀνθολογία (τοῦ λοιποῦ Π.Α.) XVI 7, IX 588 καὶ (ἴσως) τὸ VII 412.
4. Τίτος (Φλαμινῖνος), 9, 3.
5. *«Ἄφλοιος καὶ ἄφυλλος, ὁδοιπόρε, τῷδ' ἐπὶ νώτῳ*
Ἀλκαίῳ σταυρὸς πήγνυται ἡλίβατος».
6. F. Walbank, C. Q., 37, 1943, σ. 7 κ.ἑ.
7. Ἀντίθετος εἶναι ἡ ἄποψις τοῦ C. Edson, Classical Philology, XLIII 1948, σ. 121.
8. Βλ. Th. Bergk, Philologus 32, 1973, σ. 678. Fr. Susemihl, Literatur der Alexandrinerzeit II, σ. 543. H. Stadtmüller, ἔκδ. Teubner ad loc. καὶ Wilamowitz, Hellenistische Dichtung I, 1924, σ. 224.
9. Πολύβιος VII, 10-12.
10. Βλ. G. De Sanctis, Storia dei Romani IV, I, σ. 9. A. Momigliano, Terra marique, Journal of Roman Studies (τοῦ λοιποῦ J. R. S.), 32 1942, σ. 54 καὶ F. Walbank, CQ 37 1943, σ. 13.
11. Βλ. F. Walbank, Philip V, σ. 78, ὑποσ. 8 καὶ CQ, 37 1943, σ. 13.
12. Salmasius, De Cruce, σ. 449, παρὰ Fabric. Biblioth. Graec. II, σ. 88.
13. *«Ἀλκαῖος ὁ νέος, ὃς ἦν ἐπὶ τοῦ Οὐεσπασιανοῦ τοῦ Ῥωμαίου καὶ Τίτου»* (Εἰς τὸν Λυκόφρονα, Εἰσαγωγὴ 3).
14. Τὰ Π.Α. VII 247 καὶ XVI 5.
15. Ἀθήναιος XII 547 α.
16. Αἰλιανὸς Ποικίλη Ἱστορ. IX 22, Σούδα s.v. Ἐπίκουρος.
17. Βλ. Knaack παρὰ Susemihl, op. cit. II, σ. 546, ὑποσ. 140 καὶ Walbank, CQ, 37 1943, σ. 10.
18. Jacobs, Anthol. Graec. ad loc.
19. Wilamowitz, op. cit. I, σ. 223.
20. Epigrammata Graeca, Oxonii 1975.
21. Τὰ Π.Α. VII 247, IX 519, XI 12 καὶ XVI 5.
22. Τὰ XII 29, 30, 64.
23. XVI 8 κ.ἀ.
24. Τὰ XVI 7 καὶ VII 412.
25. Τὸ VII 1.
26. Τὸ VII 55.
27. Τὸ VII 536.
28. Εὐαγγελικὴ Προπαρασκευὴ X, 3, 23, 467d=Fr. Gr. H. 70 T. 17.
29. Εἰς τὸ ἀμέσως προηγούμενον χωρίον, ὅπου ἀποδίδεται εἰς τὸν Λυσίμαχον ἔργον εἰς δύο βιβλία.
30. Βλ. Gudeman, Real Encyclopädie, s.v. Lysimachos, XX, στ. 33-4 καὶ Waldank, CQ, 37 1943, σ. 10, ὑποσ. 6.

Ἀπὸ τὰ σωζόμενα ἀποσπάσματα τῆς ἱστορίας τοῦ Ἐφόρου δὲν εἶναι σήμερα εὔκολον νὰ ἀποφανθῶμεν διὰ τὰς θέσεις τοῦ ἱστορικοῦ εἰς τὸ θέμα τῆς μακεδονικῆς ἡγεμονίας κατὰ τὸν 4ο π.Χ. αἰῶνα. Ἂν ὁ Διόδωρος εἰς τὸν φιλομακεδονικὸν πρόλογον τοῦ XVI βιβλίου ἔχῃ ἀντλήσει ἀπὸ τὸν Ἔφορον, ὅπως ὡρισμένοι πιστεύουν (π.χ. Momigliano, Rend. Lomb. IXV, 1932, 523-43),

τότε ὁδηγούμεθα εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ Ἔφορος ἀνέπτυσσε θέσεις φιλομακεδονικὰς εἰς τὴν ἱστορίαν του.

32. XXXII, 6, 5.

33. Βλ. Knaack παρὰ Susemihl, op. cit II, σ. 546, ὑπόσ. 140 καὶ Walbank, CQ 37 1943, σ. 3, ὑποσ. 2.

34. I 13, 3982.

35. Op. cit. I, σ. 223.

36. Cambridge Ancient History VII, σ. 269.

37. Πλήρης Βιβλιογραφία ὑπάρχει: F. Walbank, CQ, 36 1942, σ. 134, ὑποσ. 3 καὶ A. Momigliano J. R. S. 1942, σ. 53, ὑποσ. 2.

38. Βλ. Walbank, CQ 36 1942, σ. 134, ὑποσ. 4.

39. De Sanctis, op. cit. IV 1, σ. 9-10, ὑποσ. 26.

40. F. Walbank, Philip V, σ. 120 καὶ CQ, σ. 137.

41. T. B. L. Webster, Hellenistic poetry and art, 1964, σ. 236.

42. A. Gow καὶ D. Page, The Hellenistic Epigrams II, 1965, σ. 9.

43. F. Walbank, CQ, 36 1942, σ. 136.

44. I. G. IV 2, I, σ. 590. Βλέπε καὶ Webster, op. cit. σ. 51.

SUMMARY

In this essay the political poems of the epigrammatist Alcaeus of Messene are examined, with special emphasis on the poet's attitude toward Philip V of Macedonia. A contemporary of Philip, Alcaeus flourished around 200 B.C., and some of his epigrams were collected in the *Greek Anthology*. For Alcaeus' life, the evidence is scarce. His political epigrams testify to his passionate involvement in the politics of his time. Four of his epigrams attack Philip, but apparently at the beginning of his career, the poet was one of the king's supporters. His break with Philip occurred later on. Alcaeus wrote at least fifteen epigrams, but probably he should be considered the author of all twenty-two epigrams in the *Anthology* attributed to a poet with this name. He probably also wrote iambic poems, now lost, and perhaps a work entitled *Comparisons*. It is likely that Alcaeus was influenced by the Cynic Cercidas, both in poetic technique and perhaps in outlook as well.